

بررسی جایگاه بسیج عشایری در نیروی مقاومت بسیج

غلامرضا میرزایی

فصلنامه مطالعات بسیج، سال هفتم، شماره ۲۳، تابستان ۱۳۸۳

طرح مسأله

در تاریخ ایران نقش عشایر در دفع تهاجمات نظامی بیگانگان و تأسیس سلسله‌ها و در فعل و انفعالات سیاسی نظامی و به ویژه رقابت قدرت‌طلبانه و جنگ‌های داخلی، ارائه شیوه‌های نبرد خاص، بافت عشایر و جایگاه آن در سازمانهای نظامی قابل توجه بوده است.

عشایر در برخی از دوره‌های تاریخ ایران برای دفع تهاجم و مقابله با بیگانگانی که به اشغال نظامی کشور پس از پیروزی در جنگ‌هایی پرداخته بودند، نقش و محوریت داشته‌اند. البته حضور نیروهای عشایری در تمام مقاومت‌های به عمل آمده برای دفع تهاجم بیگانه قابل ملاحظه است و مصادیق فراوانی برای آن می‌توان یافت.

پس از پیروزی انقلاب اسلامی، عشایر و ایلات ایران در معادلات سیاسی، مورد توجه رهبران و مسئولین انقلاب بوده‌اند. در جریان حوادث مربوط به انقلاب نیز قابلیت‌ها و توانمندی‌های ایلات و عشایر به منصفه ظهور درآمد. با توجه به برخورداری این جمعیت‌ها از نیروی انسانی قابل توجه و آماده ایفای نقش در فعل و انفعالات سیاسی نظامی و سکونت در موقعیتهای حساس و مهم جغرافیایی، اهمیت آنها در فرآیند تحولات پس از انقلاب کمتر از جوامع شهری نبود.

مروری بر سخنان معمار نظام اسلامی ایران نشان از حرکت مداوم، فرهنگی و ارشادی ایلات و عشایر دارد و بیان‌کننده این مسأله است که بنیانگذار انقلاب، نیروی عشایری را همسو و هم‌جهت و خودی به حساب می‌آورد و در وهله اول نیروهای خود عشایر را بهترین نیرو برای خنثی کردن توطئه‌ها تشخیص دادند. امام خمینی (ره) در مورخه ۲ بهمن ۱۳۵۷ به عشایر بویراحمد خاطر نشان ساخت که: «در حفظ نظم و امنیت منطقه خودشان کمال مراقبت را بنمایند». ایشان در مروری تاریخی بر نقش و اهمیت عشایر این قشر را برای کشور قشری قابل تقدیر و تحسین قلمداد کردند.

از آن جا که حوزه‌های استقرار عشایر ایران از نقاط حساس و استراتژیک محسوب می‌شوند و با توجه به اینکه جامعه عشایر ما یکی از مؤلفه‌های مؤثر در امنیت ملی محسوب می‌شود، لازم است برای برنامه‌ریزی دقیق پیرامون مأموریت‌های نیروی مقاومت و همچنین خدمات‌رسانی به این جامعه، به عنوان بخشی از جامعه اسلامی مورد مطالعه قرار گیرد.

اهداف تحقیق

- بررسی جایگاه بسیج عشایر در بین عشایر و سنجش میزان مقبولیت و کارآمدی آن در این جامعه و چگونگی تحقق ارزش بیست‌میلیونی در عشایر؛
- مطالعه و بررسی حوزه مأموریت بسیج عشایر با توجه به نوع زندگی عشایری و ساختار ایلی در بین ایلات و عشایر و ارائه راهکارهای تقویت بالفعل بسیج عشایری و معرفی حوزه‌های مأموریتی بالقوه‌ای که بسیج عشایری برای تحقق هدف اول می‌تواند در آن حوزه مأموریت‌های ویژه‌ای انجام دهد.

روش تحقیق

این تحقیق که به صورت پیمایشی صورت گرفته، نظرات، نگرشها و مواضع گروهی از افراد جامعه مورد مطالعه، پیرامون موضوع تحقیق را مورد سنجش و بررسی قرار داده است.

از پرسشنامه به عنوان ابزار تحقیق استفاده شده است و پاسخها بر اساس طیف درجه‌ای لیکرت تهیه و اعتباریابی شده‌اند.

جامعه آماری و حجم نمونه عبارت است از:

- ۱- کلیه عشایر بالای ۱۷ سال کشور، حجم جامعه = $3/000/000$ نفر؛ منتخبین جامعه ۷۰۰ نفر.
 - ۲- کلیه عشایر بسیجی بالای ۱۸ سال ۸ استان کرمانشاه، لرستان، اردبیل، خراسان، فارس، خوزستان، کهگیلویه و بویر احمد و چهارمحال و بختیاری، حجم جامعه: $200/000$ نفر؛ منتخبین جامعه ۳۸۴ نفر.
 - ۳- پاسدارانی که در نواحی بسیج عشایری استانهای فوق مشغول کار هستند، حجم جامعه ۴۰۰ نفر، منتخبین ۲۷۲ نفر.
 - ۴- جمعی از فرماندهان صاحب نظر، ۳۰ نفر.
- جمع کل حجم نمونه ۱۳۵۶ نفر.

نتایج تحقیق

یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که عشایر کوچ‌رو با توجه به مشکلات متعدد اجتماعی و خطراتی که زندگی آنها را تهدید می‌کند نیازمند مرجعی هستند که از آنها حمایت کند و این مرجع از نظر آنان می‌تواند سپاه پاسداران باشد. بر اساس یافته‌های این پژوهش، بیش از ۸۲ درصد از عشایر معتقدند که حضور سپاه در جامعه عشایری به آنان رسمیت داده و مایه دلگرمی آنان است. از سویی ایلات و عشایر، تقریباً فاقد وجهه سازمان رهبری‌کننده و نیازمند مرجعی برای هدایت و حمایت در مقابل معضلات امنیتی هستند و از دیگر سو، سپاه نیز به عنوان تبلور و نماد اقتدار نظام برای آنان تجلی یافته است.

بیش از ۹۴ درصد عشایر نسبت به سپاه و بسیج نگرش مثبت و ۱/۱ درصد نگرش منفی دارند و حدود ۴/۴ درصد نیز نگرش خود را اعلام ننموده‌اند. همچنین این نتایج حاکی از آن است که ۹۲ درصد عشایر از عملکرد بسیج عشایر در حد «زیاد و خیلی زیاد» راضی بوده‌اند و حدود ۶/۲ درصد رضایت خود را در حد «کم و خیلی کم» اعلام کرده‌اند و ۱/۸ درصد نیز فاقد ارائه نظر بوده‌اند.

در بخش دیگری از نتایج این تحقیق آمده است که پاسداران و بسیجیان حفظ بسیج عشایری را لازم و گسترش حوزه‌های فعالیت نواحی عشایری را عامل اصلی تحقق ارتش بیست‌میلیونی می‌دانند.

در مجموع می‌توان گفت بر اساس داده‌های این تحقیق سپاه عشایری فعالیتی موفق در جوامع عشایری داشته و محبوبترین ارگان دولتی در این جوامع به شمار می‌رود. بنابر این زمینه‌ای مساعد برای گسترش فعالیت‌های سپاه و حضوری همه جانبه در عرصه‌های سیاسی، اجتماعی، امنیتی و فرهنگی رفاهی عشایر در میان این جوامع فراهم نموده است.

داده‌ها نشان می‌دهد که عشایر فائل به این هستند که سپاه عشایری می‌تواند به عنوان ارگانی محوری در عشایر ایفای وظیفه نماید؛ زیرا عشایر ذاتاً دارای روحیه سلحشوری هستند و عرق ملی و مذهبی آنان در طول تاریخ زبانزد خاص و عام بوده است. بنابراین می‌توان نواحی عشایری را با مأموریتی فراگیر در عشایر تعریف کرد تا با گسترش سازمان خود این جامعه را که به طور کامل می‌توانند به عضویت بسیج درآیند، تحت پوشش قرار دهند.

این ارتباط و انس الفت به علت زمینه مساعدی است که سپاه در جامعه عشایری طی سالهای گذشته با ارائه خدمات مفید به دست آورده است. اگرچه خدمات سپاه در حیطه نظامی و محدود بوده است، اما اکنون عشایر، سپاه را تکیه‌گاه اصلی خویش می‌دانند.